

דף שבועי

בס"ד

פרשת קרח, תשפ"ב, מספר 1475

המרגלים החדשים אריאל פריש

נעוצה בעונש שנגזר על העם בעקבות חטא המרגלים. קרי, קיים קשר סיבתי בין חטא המרגלים לחטא קורח ועדתו: משנגזר על הדור כולו למות במדבר, שררה בקרב העם רוח נכאים שהיוותה קרקע פורייה עבור קורח ועדתו להנפת נס המרד נגד מנהיגותם של משה ואהרן. כך או כך, עצם העובדה שהתורה סמכה פרשייה זו לפרשת שלח, שבמרכזה ניצב חטא המרגלים, מצביעה על קיומה של זיקה ברורה בין הדברים.³

במבט ראשון נדמה כי עדת קורח הינה קבוצה מגובשת בעלת עמדה אחידה. עם זאת, מעיון בפסוקים עולה, כי למעשה מדובר בקבוצות מורדים שונות (ולמצער, שתי קבוצות עיקריות), שבפי כל אחת מהן טענות שונות אשר חברו באופן מלאכותי במטרה ליצור מחנה אופוזיציוני למשה ואהרן. מחד גיסא ניצבת קבוצה של מאתיים וחמישים אנשים, שהתלוננו על זכייתו של אהרן בכהונה. ומאידך גיסא ניצבים דתן ואבירם המערערים על עצם מנהיגותו של משה, ומבקשים לשלול אותה לחלוטין. מכל מקום, דומה כי הקבוצה הדומיננטית שליבתה את המרד, ולפיכך היחס אליה חמור לאין ערוך, היא זו של דתן ואבירם, ובה נתמקד.⁴

עיקרה של הפרשה עוסק בניסיון המרד של קורח ועדתו אשר קראו תיגר על מנהיגותם וסמכותם של משה ואהרן. אחת השאלות הקשות העולות מעיון בפרשה זו נוגעת לעיקרון המידתיות הדורש הלימה בין המעשה לעונש; מה פשר העונש החמור והחריג שבו נענשה קבוצת המורדים?¹

הסיבה לפרוץ המרד דווקא כעת, אינה מבוארת במפורש בכתוב. בקרב פרשני התורה הראשונים קיימת מחלוקת באשר למועד התרחשות המרד, ויש לה השלכות גם על נסיבות התרחשותו.²

לפי ראב"ע, הסובר כי 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', מרד קורח ועדתו התרחש אחרי מפקד בני ישראל המתואר בתחילת ספר במדבר, וקודם חטא המרגלים. לפי זה, עילת המרד הייתה החלפת הבכורות בלוויים (פירושו על במ' טז:א). לעומת זאת, הרמב"ן (שם) חולק על שיטת ראב"ע וסובר, שכל התורה כתובה כסדר התרחשות האירועים, למעט מקרים חריגים. לדעתו, מרד קורח נכתב במקומו הכרונולוגי, ועילת המרד

* ער"ד אריאל פריש, בוגר ומוסמך במשפטים מטעם הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת בר-אילן.

1 התורה עצמה מתארת כי עונש זה הינו בריאה חדשה של ה' (במ' טז:ל). גם חז"ל עמדו על ייחודיות העניין באומרם כי 'פי הארץ' נברא מקדמת דנא, בערב שבת בין השמשות (אבות ה, ו). לדיון בשאלה אם מדובר בבריאה חדשה או ברעידת אדמה "טבעית", ראו: פירוש ראב"ע על במ' טז:ל, הסובר כי מדובר ברעידת אדמה. מנגד, רוב המפרשים סבורים כי מדובר בבריאה חדשה (למשל: רש"י, רמב"ן, רבינו בחיי, המלבי"ם, ועוד).

2 פרשתנו ניצבת בין פרשת שלח, המתארת אירועים מהשנה השנייה ליציאת מצרים, לבין פרשת חקת, המתארת ברובה אירועים משנת הארבעים להליכת ישראל במדבר.

3 שכן, אף לשיטת ראב"ע, יש להבין מה ראתה התורה לכתוב פרשייה זו רק עתה, ולא במקומה הטבעי, לשיטתו, בתחילת ספר במדבר. לפיכך, אפשר שאף הוא יסכים לזיקה שבין שתי הפרשיות.

4 ניתן להצביע על הבדלים רבים בין הקבוצות. בין היתר: א) קורח ומאיתים וחמישים האנשים מכירים במנהיגות משה, פונים אליו ובאים לפניו. לעומת זאת, דתן ואבירם מורדים במנהיגותו וממאנים לשמוע בקולו ולעלות אליו, ומשה הוא שבא אליהם. ב) לקורח ולמאיתים וחמישים האנשים משה פונה בדברי

תשובה לקריאת משה לעלות אליו, אלא יש בה אף משום המשך לדברי המרגלים כי "לא נעלה" לארץ ישראל. אך בעוד שהמרגלים טענו להיעדר יכולת לעלות לאור מה שראו במסעם, דתן ואבירם קבעו בפסקנות: "לא נעלה"! זוהי כבר תנועת מרי נגד כל הרעיון של הכניסה לארץ ישראל. בכך הם מבקשים לערער על כל המהלך של יציאת מצרים וההליכה לארץ ישראל, בניסיון להמיס את לב העם ולהשיב אותם למצרים,⁵ כהמשך ישיר, וחמור שבעתיים, לחטא המרגלים.

לאור זאת ניתן להציע, שעונשם החמור של דתן ואבירם הוא מידה כנגד מידה, ומהווה מעין המשך ישיר למכות שניחתו על המצרים במצרים ובמיוחד בקריעת ים סוף. הם ששימשו כ"תא פרו-מצרי" בתוך העם, שביקש להחזירו למצרים, ייענשו בדומה למכות שניחתו על המצרים.

ניתן להצביע על מקבילות רבות בין האירועים. כגון:

(א) בשני המקומות ישנו שיודוד של מערכות הטבע לצורך מתן העונש.

(ב) בשני המקומות לעונש נלווה ממד של ידיעה:

אצל המצרים: "בַּעֲבוּר תִּדְעוּ כִּי אֵין כְּמֹנִי בְּכֹל־הָאָרֶץ" (ש'מ' ט:יד); "לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל" (ש'מ' יא:ז).

אצל דתן ואבירם: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל

5 מעניין לציין כי חז"ל זיהו את דתן ואבירם כמי שניהלו קמפיין מתמשך נגד מנהיגות משה, וניסו לעשות כל שאלל ידם על מנת לגדוע את הרעיון של היציאה ממצרים והכניסה לארץ ישראל. כך למשל, על פי מדרש שמות רבה א, לא, דתן ואבירם הם שהלשינו על משה שהרג את המצרי; הם שערכו מרד על שפת ים סוף (שם, כט), וכשבני ישראל ראו את מצרים רודפים אחריהם, הם שאמרו: "הַמְבִּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מֶה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. הֲלֹא זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חַדֵּל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם מִמֵּתְנוּ בְּמִדְבָּר" (ש'מ' יד:יא-יב). כמו כן, חז"ל מזהים את דתן ואבירם כמי שהנהיגו את אלה שרצו לחזור למצרים באומרים: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֶבָה מִצְרַיִמָּה" (ב'מ' יד:ד).

בחינת דבריהם של דתן ואבירם מעלה כי קיימת זיקה הדוקה בין טענותיהם ובין טענות המרגלים.

בפרשת המרגלים (ב'מ' יג:כז-לא) נאמר:

וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאָנּוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הוּא וְזֶה פְרִיָּהּ. אָפֶס כִּי עַז הָעַם הַיֵּשֵׁב בְּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלַת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנֶק רְאִינוּ שָׁם... וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת.

בדברי דתן ואבירם (ב'מ' טז:יב-יד) נאמר:

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלָאֲבִירִים בְּנֵי אֱלִיָּאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה. הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאָרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר כִּי תִשְׁתַּרֵּר עָלֵינוּ גַם הַשְׁתַּרֵּר. אֵף לֹא אֶל אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הִבִּיאָתָנוּ וַתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרִם, הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֶר? לֹא נַעֲלֶה.

דברי דתן ואבירם מהדהדים, אפוא, את טענות המרגלים ומאיסתם בארץ ישראל, ומהווים המשך ישיר לחטא המרגלים. זיקה נוספת בין דתן ואבירם למרגלים היא הלשון הדומה שבה חטאם מתואר. על המרגלים נאמר: "עַד אָנֹכָה יִנְאָצְנִי הָעַם הַזֶּה" (ב'מ' יד:יא), ועל דתן ואבירם נאמר: "כִּי נִאָּצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת ה'" (ב'מ' טז:ל).

יתרה מזו, אצל דתן ואבירם ישנה עליית מדרגה בחומרת הדברים. בעוד שהמרגלים כינו את ארץ ישראל כארץ "זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ" (ב'מ' יג:כז), אך עם זאת טענו להיעדר יכולת לעלות אליה ולכבשה, הרי שכפיות הטובה של דתן ואבירם חוצה גבולות בכנותם את ארץ מצרים כ"אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ" (ב'מ' טז:יג). על רקע זה דומה, שהלשון שבה הם נוקטים – "לֹא נַעֲלֶה" (שם:יד) אינה רק

ריצוי ושכנוע, ומציע את מבחן המחנות. לעומת זאת, כלפי דתן ואבירם משה מפגין זעם, ואינו מציע להם כל פתרון (ב'מ' יב:טו). ג) אף העונש שונה: מאתיים וחמישים האנשים שטענו לכהונה נשרפו באש ה', ואילו דתן ואבירם נבלעו באדמה. ד) תיאורו המפורט של העונש לדתן ואבירם, וקדימותו לתיאור הלקוני של העונש למאתיים וחמישים מקריבי הקטורת מלמד אף הוא על היחס השונה לכל אחת מהקבוצות.

"וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה" (במ' טז:לג).

(ז) בשני המקרים מתואר אובדן מוחלט של הרשעים:

במצרים: "וַיֵּשְׁבוּ הַמִּים וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרֹעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיּוֹם לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶחָד" (שמ' יד:כח).

אצל דתן ואבירם: "וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל" (במ' טז:לג).⁶

המרד של דתן ואבירם, בפרט לאחר חטא המרגלים והעונש החמור שנגזר על עם ישראל בעטיו (לפי פירושו של הרמב"ן ורוב הפרשנים), היה חמור במיוחד באופן שעלול היה להמיט חורבן על עם ישראל. לפיכך נדרשה כאן תגובה חריפה בדמות עונש כבד ביותר שיגדע ניסיון זה באיבו, וישים קץ לניסיונות המרגלים וממשיכי דרכם, דתן ואבירם, לחתור תחת התוכנית האלוהית של יציאת מצרים והנחלת ארץ ישראל לעם ישראל.

ישנה מידה רבה של צדק פואטי בכך שהארץ שאותה דימו המרגלים ל"ארץ אכלת יושביה" (במ' יג:לב) פוצה את פיה ואוכלת את "המרגלים החדשים". הם שמיאנו 'לעלות' לארץ, 'ורדים' כעת שאולה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל. [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#) יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

⁶ בשני המקומות יש שימוש בשרש יצ"ב: "יצאו נצבים" ו"התיצבו וראו"; וכן תיאור הרכוש שנשלל מהרשעים: "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש" (במ' טז:לב); ו"דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה פלי כסף וכלי זהב" (שמ' יא:ב).

המעשים האלה... וידעתם" (במ' טז:כח-ל).

(ג) בשני המקומות יש היבדלות מהרשעים על מנת שלא להיפגע מהעונש שינחית עליהם ה':

במצרים: "וְאֵתֶם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר... וְעֵבֶר ה' לַנֶּגֶף אֶת מִצְרַיִם... וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לַנֶּגֶף" (שמ' יב:כב-כג).

ואצל דתן ואבירם: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם... ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם" (במ' טז:כו-כז).

(ד) בשני המקומות ישנו תיאור של בקיעה, בליעה וכיסוי:

בקריעת ים סוף: "וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם... וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרֹעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיּוֹם לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶחָד... תְּהַמֵּת יְכַסִּימוּ... נְטִיטַת יְמִינָךְ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ" (שמ' יד:כא, כח; טו:יב).

אצל דתן ואבירם: "וַיְהִי כְּכַלְתּוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקָרַח וְאֶת כָּל הָרֶכֶשׁ... וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ" (במ' טז:לא-לג).

(ה) בשני המקומות מתוארת מנוסה מפני תופעת הטבע:

במצרים: "וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחַם לָהֶם בְּמִצְרַיִם... וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶךְ לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ" (שמ' יד:כה-כז).

אצל דתן ואבירם: "וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֶלֶם כִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלַעֲנוּ הָאָרֶץ" (במ' טז:לד).

(ו) בשני המקומות מתוארת ירידתם של הנענשים לירכתי ארץ:

במצרים: "תְּהַמֵּת יְכַסִּימוּ יָרְדוּ בְּמִצּוֹלַת כְּמוֹ אֶבֶן" (שמ' טו:ה); אצל דתן ואבירם: